

Κομμουνιστική απελευθέρωση: Επικαιρότητα, αναγκαιότητα, δυνατότητα (Κομμουνισμός ή αφανισμός της ανθρωπότητας;)

Το παρόν κείμενο έπειτα από μια σύντομη ανάλυση της σημερινής κρίσης του καπιταλισμού περνά στην αναγκαιότητα για βαθύτερη και ουσιαστικότερη μελέτη της μαρξιστικής θεωρίας και της μαρξιστικής πολιτικής οικονομίας. Με μια σύντομη αναφορά στο *Κεφάλαιο* του Κ. Μαρξ (Κ. Μαρξ) και στον ιστορικό υλισμό, αναφέρεται στο μη γραμμικό προίσιές της ιστορικής και κοινωνικής εξέλιξης, τονίζοντας ότι εκτός από άλματα υπάρχουν καμπές και οπισθοδρομήσεις.

Τέτοια ιστορικοκοινωνική οπισθοδρόμηση θεωρείται η κατάρρευση των χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού», που, ενώ δεν ήταν υποχρεωτικά αναπόφευκτη, αφήνει ανάγλυφα τα σημάδια της στην ανθρωπότητα και καθορίζει τη μετέπειτα πορεία της. Καταλήγει στο δίλημμα της εποχής που σήμερα διατυπώνεται: «Κομμουνισμός ή αφανισμός της ανθρωπότητας;» και προβάλλει έπειτα από όλα αυτά τη νέα κομμουνιστική προοπτική που στην εποχή μας είναι και επίκαιρη και αναγκαία και δυνατή.

γράφει ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΑΒΟΥΛΑΡΗΣ*

Στην εποχή που διανύουμε, εποχή βα-
θιάς και παρατεταμένης δομικής κρίσης
του καπιταλισμού, οξύνεται η αντίθεση
και η αναντιστοιχία ανάμεσα στο χαρα-
κτήρα των παραγωγικών δυνάμεων και

στις υπάρχουσες παραγωγικές σχέσεις
που μετασχηματίζονται προς το αντι-
δραστικότερο, παίρνοντας διαστάσεις
εκρηκτικές. Πρόκειται για πρωτόγνωρες
αντιθέσεις και συγκρούσεις σε σχέση
με όλες τις προηγούμενες στην Ιστορία.
Από τη μια μεριά έχουμε το ευρύτερο
πλεονέκτημα της σύγχρονης εργασίας,
που είναι περισσότερο κοινωνικοποι-

* *Ναυπηγός Μηχανικός – Δημοτικός
Σύμβουλος στο Ηρόκλειο Αιτωκίας*

μένη, διεθνοποιημένη, παραγωγική και επιστημονικά συγκροτημένη από ποτέ. Από την άλλη τις σκληρότερες και πιο εξοντωτικές σχέσεις εκμετάλλευσης και ιδιοκτησίας, τον βίαιο σφετερισμό της υπεραξίας, την απόπειρα κατακερματισμού όλων των μορφών της κοινωνικής ζωής, της οργάνωσης και της πάλης της εργατικής τάξης. Η ακραία αντιφατικότητα της σημερινής παγκόσμιας και εσωτερικής κατάστασης συνίσταται στο ότι: ζούμε σε μια νέα ιστορική εποχή μεγάλων επαναστατικών δυνατοτήτων που πασχίζουν να αναπυχθούν μέσα σε συνθήκες πρωτόγνωρων δυσκολιών.

Η ποιοτικά ανώτερη, βαθύτερη και ιδιόμορφη σε σχέση με προηγούμενες δομική κρίση εκφράζει ανάγλυφα την αδυναμία του καπιταλισμού να ξεπεράσει οριστικά τις αντιθέσεις του και οριοθετεί ουσιαστικά τις προσπάθειες που ξεκίνησε από την κρίση του 1970 για την ποιοτική αναδιάρθρωσή του. Αναλύοντας σε βάθος την κρίση, διαπιστώνουμε ότι επιβεβαιώνεται η μαρξιστική θεωρία για τις βασικές αιτίες που την προκαλούν:

- Αν και εμφανίστηκε κυρίως στη χρηματοπιστωτική σφαίρα, εδράζεται στη σφαίρα παραγωγής εμπορευμάτων και απόσπασης υπεραξίας.
- Αντανακλά τη βασική αντίθεση του καπιταλισμού, την αντίθεση μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας, που στο σημερινό στάδιο και στον τρόπο ανάπτυξής του παίρνει διαστάσεις υπαγωγής της παγκόσμιας εργασίας στο παγκοσμιοποιημένο κεφάλαιο.
- Είναι κρίση περυσωσώρευσης κεφαλαίων και αποτυπώνει ανάγλυφα το νόμο της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους με κεφάλαια που δεν επενδύονται παραγωγικά, αλλά αποθησαυρίζονται, παρασιτούν ή τζογάρονται.

Ο καπιταλισμός, στις ανεπιτυχείς προσπάθειες για το ξεπέρασμα της κρίσης, του αγώνα για τη διατήρηση του μέσου ποσοστού κέρδους και της ανάγκης για την εκτατική και εντατική συντήρηση και

συνέχιση της διευρυμένης οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής αναπαραγωγής του, εντείνει μέσω των κεφαλαιοκρατών, των ιμπεριαλιστικών κέντρων και των αστικών κυβερνήσεων τον επιθετικό του χαρακτήρα. Φορτώνει τις συνέπειες της κρίσης στις πλάτες των λαών και εξαπολύει επίθεση σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής, θωρακίζοντας την εξουσία του με ένα όλο και περισσότερο αυταρχικό και αστυνομικό κράτος, εκτρεφοντας και αναβιώνοντας παράλληλα τον εθνικισμό και τις πλέον αντιδραστικές και ανορθολογικές θεωρίες.

Παρά όμως τις προσπάθειές του για αναδιάρθρωση, η παγκόσμια οικονομία τείνει σε νέα και βαθύτερη κρίση, το καπιταλιστικό σύστημα βρίσκεται σε αδιέξοδο και σημείο κορεσμού, η επαναστατική πάλη περνά σε μια ποιοτικά νέα περίοδο, με νέες δυνατότητες και με ορατή αυτήν της κομμουνιστικής προοπτικής.

Αν επιχειρούσαμε να περιγράψουμε συνοπτικά το σημερινό στάδιο του καπιταλισμού, θα λέγαμε ότι μετά την πτώση των χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού» χαρακτηρίζεται από την *ολοκληρωτική επικράτησή του* σχεδόν σε όλο τον κόσμο. Η συγκέντρωση και συγκεντροποίηση του κεφαλαίου παίρνει νέες μορφές με τα πολυκλαδικά-πολυεθνικά μονοπώλια, που εντείνουν την εκμετάλλευση και τη βίαιη παρέμβασή τους στην οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική και πολιτική ζωή των ανθρώπων, *υπάγοντας όλη την ανθρωπότητα στα ληστρικά συμφέροντά τους*. Παράλληλα, η κάθε προσπάθεια για τη συνδυασμένη ανάπτυξη του συστήματος και τη διαμόρφωση ενός διεθνούς νόμου της αξίας, ενός παγκόσμιου μέσου ποσοστού κέρδους και ενός υπεριμπεριαλισμού χωρίς αντιθέσεις προσκρούει στον δεύτερο βασικό νόμο του καπιταλισμού, που είναι ο ανταγωνισμός μεταξύ των

καπιταλιστών. Λόγω της ανισόμετρης ανάπτυξης του διεθνούς συστήματος, όχι μόνο δεν ξεπερνούνται οι αντιθέσεις, αλλά απεναντίας οξύνονται οι ενδοκαπιταλιστικοί-ενδοϊμπεριαλιστικοί ανταγωνισμοί. Κλιμακώνεται η πάλη για το ξαναμοίρασμα των αγορών και την ανακατανομή του κόσμου, αυξάνεται ο κίνδυνος των περιφερειακών, αλλά και ενός παγκόσμιου πολέμου. Εντείνεται η εκμετάλλευση των εργαζομένων και το κυνήγι για το σφετερισμό της υπεραξίας, ισχυροποιείται προς το αντιδραστικότερο το αστικό κράτος για την αποφασιστικότερη αντιμετώπιση του ανερχόμενου λαϊκού-εργατικού κινήματος.

Μέσα και κάτω από αυτές τις συνθήκες, προβάλλει η αναγκαιότητα για βαθύτερη και ουσιαστικότερη γνώση των νόμων που διέπουν τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής, τις αιτίες των κρίσεων και τα μέχρι τη σημερινή εποχή στάδια της ανάπτυξής του. Προβάλλει η αναγκαιότητα για την αντίκρουση και το ξεσκέπασμα τόσο των δήθεν σοβαρών και επίσημων όσο και των χυδαίων, αγοραίων και νεοφιλελεύθερων οικονομικών θεωριών και ερμηνειών. Θεωρίες και ερμηνείες που τείνουν να καλύψουν τις πραγματικές αιτίες της δυστυχίας των λαών, να αποπροσανατολίσουν και να δημιουργήσουν την ψευδή συνείδηση ότι ο καπιταλισμός είναι το ανώτερο στάδιο ανάπτυξης της ανθρώπινης κοινωνίας, το τελευταίο στάδιο των ιστορικών αλλαγών, το μοναδικό βιώσιμο κοινωνικό σύστημα ή το αναγκαίο κακό μετά την κατάρρευση των χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού», γιατί αποδείχθηκε, όπως ισχυρίζονται, ότι δεν υπάρχει άλλη εναλλακτική λύση· το μοναδικό σύστημα που εξασφαλίζει την ελεύθερη βούληση και είναι εναρμονισμένο και συνυφασμένο με τα όνειρα, τις επιδιώξεις, τη βαθύτερη φύση και τα ένστικτα του ανθρώπου.

Η μελέτη της μαρξιστικής κοσμοθεωρίας, υπό το φως των σημερινών δεδομένων και τις συνθήκες της εποχής, αλλά και απαλλαγμένης από κάθε είδος

δογματισμού και μηχανιστικού υλισμού, είναι πάντα επίκαιρη και αποτελεί το θεωρητικό και ιδεολογικό υπόβαθρο στην πάλη μας για την ανατροπή του καπιταλισμού.

Ο Μαρξ στο μνημειώδες έργο του *Το Κεφάλαιο* βασίζεται στην υλιστική αντίληψη της ιστορίας, τη διαλεκτική μεθοδολογία και τη διαλεκτική λογική που καθρεφτίζουν την κίνηση της ανθρώπινης νόησης από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο και την άνοδο από το αφηρημένο στο συγκεκριμένο, την κίνηση της ανθρώπινης γνώσης. Ο Μαρξ τόνιζε ότι: «στη νόηση το συγκεκριμένο παρουσιάζεται σαν λειτουργία σύνδεσης, σαν αποτέλεσμα και όχι σαν αφετηρία, με όλο που στην πραγματικότητα παρουσιάζεται σαν αφετηρία και γι' αυτό είναι αφετηρία και της θεώρησης και της αντίληψης» (Κ. Μαρξ, *Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας*, σ. 213).

Η μέθοδος του Μαρξ συνίσταται στη βαθμιαία άνοδο από τις απλούστερες οικονομικές κατηγορίες στις πιο σύνθετες, πράγμα που ανταποκρίνεται στην προχωρητική εξέλιξη της κοινωνίας σε ανιούσα γραμμή. Με αυτό τον τρόπο, η έρευνα και η μελέτη των κατηγοριών της πολιτικής οικονομίας αποτελούν αντανάκλαση της ιστορικής πορείας της κοινωνικής εξέλιξης.

Ο Μαρξ ξεπερνά τους περιορισμούς της επαγωγικής-απαγωγικής μεθόδου και εφαρμόζει στην ερευνά του μια πρωτόγνωρη, για τα δεδομένα της εποχής, μεθοδολογία και λογική που βασίζεται στην αφαίρεση, στην ανάλυση και στη σύνθεση, στην πορεία από το συγκεκριμένο στο αφηρημένο και αντίστροφα. Ανακαλύπτοντας τους νόμους που διέπουν την εξέλιξη των κοινωνικών σχηματισμών και τη γενική βάση όπου σε τελευταία ανάλυση εμφανίζονται και αναπτύσσονται, *αναδεικνύει και θεμελιώνει μέσα στην κίνηση του πραγματικού τον διαλεκτικό και υλιστικό χαρακτήρα του κοινωνικού γίγνεσθαι*. Η διαλεκτική σκέψη αντανακλά τη διαλεκτική των πραγμάτων.

Η κοσμοϊστορική σημασία του έργου του συνίσταται στο ότι διέλυσε τον μεταφυσικό δυϊσμό της κοινωνίας και της φύσης και απέδειξε την υλικότητα της κοινωνικής ζωής, τονίζοντας ταυτόχρονα την *ποιοτική ιδιομορφία των κοινωνικών νόμων* σε διάκριση με αυτούς που ισχύουν στη φύση.

Για πρώτη φορά επιτυγχάνεται η επιστημονική ερμηνεία όλης της ιστορίας της κοινωνίας, όχι ως άθροισμα σκόρπιων γεγονότων και λειτουργιών, αλλά ως ενιαία νομοτελειακή λειτουργία που έχει ως βάση της την ανάπτυξη του υλικού τρόπου παραγωγής. Μετά το *Κεφάλαιο*, η υλιστική αντίληψη της ιστορίας (ιστορικός υλισμός) δεν είναι πλέον υπόθεση, αλλά επιβεβαιωμένη και επιστημονικά αποδεδειγμένη πρόταση που θεωρείται μια από τις μεγαλύτερες κατακτήσεις της ανθρώπινης σκέψης.

Η ιστορία έχει καταδείξει ότι το προτούς εξέλιξης της ανθρώπινης κοινωνίας (όπως εξάλλου και της φύσης) και το πέρασμα από τις κατώτερες βαθμίδες στις ανώτερες δεν είναι κάποιος ομαλός ανοδικός δρόμος προόδου, δεν είναι γραμμικό. Από το φάσμα των δυνατοτήτων που αναδεικνύονται μέσα στην ιστορική περίοδο που διανύει, κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, συνθήκες και δεσποζουσες τάσεις, μπορεί να προβάλλει κάποια δυνατότητα ως «ενεργή δυνατότητα» και να πραγματοποιεί, καθορίζοντας ή επηρεάζοντας για κάποιο χρονικό διάστημα την εξέλιξη και την πορεία της. Προς τα εμπρός ή προς τα πίσω. Προς την πρόοδο ή την οπισθοδρόμηση.

Στην εποχή μας η οπισθοδρόμηση των χωρών του πρώην «υπαρκτού σοσιαλισμού» επιβεβαιώνει για άλλη μια φορά αυτή τη θέση.

Μετά την πρώτη στον κόσμο νικηφόρα σοσιαλιστική επανάσταση –την Οκτωβριανή Επανάσταση– προκύπτουν πρωτόγνωρες μορφές κοινωνικής χειραφέτησης και ριζοσπαστικές ανατροπές στον οικονομικό και πολιτικό τομέα και ένας νέος τύπος εξουσίας αναδύε-

ται: Η εξουσία των Σοβιέτ. Σηματοδοτεί τη δυνατότητα οικοδόμησης μιας εργατικής δημοκρατίας με στόχο την πορεία προς την κομμουνιστική κοινωνία.

Η κοινωνία που οικοδομείται –εν μέσω καπιταλιστικής περικύκλωσης, εμφυλίου και πολέμων– φέρει στους κόλπους της τα κληροδοτήματα και τα κατάλοιπα όλης της προηγούμενης κατάστασης από τη μια μεριά και τις έντονες εσωτερικές της αντιφάσεις από την άλλη, με κυρίαρχη την αντίφαση ανάμεσα στην κρατικοποίηση των μέσων παραγωγής και στον κοινωνικό χαρακτήρα της παραγωγής.

Από την υπέρβαση ή μη αυτών των αντιφάσεων η σοβιετική κοινωνία ή θα εδραίωνε το σοσιαλισμό, κινούμενη προς τον κομμουνισμό, ή θα υπαναχωρούσε σταδιακά στις αντεπαναστατικές τάσεις, στην υπονόμηση της επανάστασης και στην παλινόρθωση του καπιταλισμού.

Το σύστημα που διαμορφώνεται, και με τον τρόπο που διαμορφώνεται, όχι μόνο δεν καταφέρνει να υπερβεί τις εσωτερικές του αντιφάσεις, αλλά γίνεται πηγή και φορέας νέων, μεγαλύτερων και πιο οξυμένων αντιθέσεων, διογκώνοντας το χάσμα ανάμεσα στο κράτος-την εξουσία και το λαό, που παίζει πλέον έναν τυπικό, άβουλο και απλό εκτελεστικό ρόλο στην πορεία της σοσιαλιστικής οικοδόμησης.

Η «σοσιαλιστική οικοδόμηση», αντί να στοχεύει στη διαδικασία διαμόρφωσης του κομμουνισμού, αρχίζει να χάνει σταδιακά αλλά σταθερά τα σοσιαλιστικά της χαρακτηριστικά. Το δυσάρεστο και καταστροφικό αποτέλεσμα, αλλά όχι και το υποχρεωτικά αναπόφευκτο, ήταν η νίκη της αντεπανάστασης της αστικής τάξης και η παλινόρθωση του καπιταλισμού, τόσο στην πρώτη όσο και στις υπόλοιπες «σοσιαλιστικές χώρες» που ακολούθησαν το ίδιο ή παρόμοιο μοντέλο. Η ιστορικοκοινωνική οπισθοδρόμηση, αφήνοντας ανάγλυφα τα σημάδια της στην ανθρωπότητα, καθορίζει ταυτόχρονα και τη μετέπειτα πορεία της.

Η ανθρωπότητα δεν έχει ακόμα γνώσει ούτε την ολοκλήρωση της κατώτερης φάσης του κομμουνισμού (το σοσιαλισμό) ούτε, πολύ περισσότερο, την ανεπτυγμένη κομμουνιστική κοινωνία.

Ωστόσο από την αποτυχία του «υπαρκτού σοσιαλισμού» τεκμηριώνεται σκόπιμα και συνειδητά (από τους υπερασπιστές του καπιταλισμού και τους χυδαίους ή αγοραίους αναλυτές του) η αποτυχία του κομμουνισμού και το ανεφάρμοστο του μαρξισμού.

Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, η ανθρωπότητα βρίσκεται σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας. Η ποιοτική διαφορά όμως σε σχέση με άλλες εποχές συνίσταται στο ότι με το σημερινό επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, της τεχνολογίας και των όπλων μαζικής καταστροφής η δυνατότητα που θα πραγματοποιηθεί ή θα διασφαλιστεί την επιβίωση, την πρόοδο και την ανάπτυξη της ή θα οδηγήσει σταδιακά στην εξαφάνιση και στην καταστροφή της. Στο δίλημμα που έμπαινε κάποτε «σοσιαλισμός ή βαρβαρότητα», σήμερα προβάλλει ξεκάθαρα το δίλημμα «κομμουνισμός ή αφανισμός της ανθρωπότητας».

Η κομμουνιστική προοπτική της κοινωνίας αποτελεί τη μοναδική διέξοδο η οποία μπορεί να εγγυηθεί και να διασφαλίσει το μέλλον της ανθρωπότητας και του πλανήτη. Η ανωτερότητα του σοσιαλισμού και του κομμουνισμού συνίσταται προπαντός στην κατάργηση της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο και στην ανάπτυξη ανώτερων παραγωγικών και κοινωνικών σχέσεων που στοχεύουν:

- ▮ στην απελευθέρωση, στην ανάπτυξη και στη δημιουργική για τον άνθρωπο αξιοποίηση των κοινωνικών παραγωγικών δυνάμεων και της παραγωγής.
- ▮ στην κατάργηση των τάξεων, στην πλήρη απελευθέρωση της κοινωνίας και στην πολύπλευρη αυτοανάπτυξή της.
- ▮ στην εξάλειψη της διαφοράς μεταξύ σωματικής και πνευματικής εργασίας.

- ▶ στη μετουσίωση της αναγκαστικής εργασίας σε συνειδητή δημιουργία και πολιτισμό, με αναπτυγμένους, ενεργούς και πραγματικά ελεύθερους ανθρώπους και ελεύθερα συνεταιρισμένους παραγωγούς, όπου η ανάπτυξη και η ελευθερία ενός εκάστου θα είναι αυτοσκοπός και αναγκαίος όρος για την ανάπτυξη και την ελευθερία όλων.
- ▶ στη διασφάλιση της παγκόσμιας ειρήνης και της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών.
- ▶ στην ενοποίηση της ανθρωπότητας και στην προσασία του περιβάλλοντος και της φύσης από την αλόγιστη βιομηχανική χρήση και την επαπειλούμενη οικολογική ή πυρηνική καταστροφή.

Στη σημερινή εποχή, η προοπτική του κομμουνισμού και η ιστορικοκοινωνική του νομοτέλεια στο προτσές της ανθρώπινης εξέλιξης δεν προβάλλει σαν όραμα ούτε σαν αφηρημένη δυνατότητα

που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί στο απώτερο μέλλον, αλλά περισσότερο από ποτέ παίρνει διαστάσεις κοινωνικής αναγκαιότητας και προβάλλει ως ενεργή αντικειμενική δυνατότητα που μπορεί να πραγματοποιηθεί στο παρόν με τη συνειδητή δράση των ανθρώπων.

Η πραγμάτωσή της θα σηματοδοτήσει το τέλος της προϊστορίας και την απαρχή για μια αταξική και ενοποιημένη σε παγκόσμια κλίμακα ανθρωπότητα· την απαρχή της αυθεντικής ιστορίας των ανθρώπων και το πέρασμα από το βασίλειο της ανάγκης στο βασίλειο της ελευθερίας.

«Το σημερινό επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και οι δυνατότητες της εποχής διαμορφώνουν τις απαραίτητες αντικειμενικές προϋποθέσεις και ευνοούν τον αγώνα για την επαναστατική υπέρβαση του καπιταλισμού και την κομμουνιστική απελευθέρωση της κοινωνίας».